

ОГЛЯДИ

Олена БЕТЛІЙ, Тетяна ДЗЯДЕВИЧ,
Поліна ФЕДОРЕНКО

НОТАТКИ ПРО ПОЛЬСЬКІ КНИЖКИ,
ПРИСВЯЧЕНІ УКРАЇНСЬКІЙ ТЕМАТИЦІ, ЯКІ
ВИЙШЛИ ДРУКОМ ПРОТЯГОМ 2005–2007 рр.¹

Władysław Duczko. **Ruś Wikingów: historia obecności Skandynawów we wczesnośredniowiecznej Europie Wschodniej.** Warszawa: Wydawnictwo TRIO, 2007, 252 s.

Академічний підручник про виникнення руських і скандинавських спільнот написано на основі давніх писемних джерел та археологічного матеріалу. У книжці використано норманську теорію виникнення Русі, правдивість якої доводиться на основі численних археологічних знахідок, пов'язаних з норманською експансією в Східну Європу.

Filip Wolański (red. nauk.) **Staropolski ogląd świata – problem inności.** Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007, 432 s.

Збірник наукових праць присвячений дослідженням старопольської культури. Статті, зібрані у томі, різноманітного характеру, їх об'єднує минуле Речі Посполитої. Праці, в яких ідеться про тематику подорожі та трактування інших культур мешканцями Речі Посполитої, є також статті про ставлення до євреїв і протестантів, котрі мешкали у польсько-литовській державі. Різноманітність питань, що підіймаються у цьому збірнику, роблять книжку цікавою не лише для професійних істориків, а й тих, хто захоплюється минулим Речі Посполитої Двох Народів.

---

¹ Підготовлено на основі польських видавничих анотацій. Подано у порядку, який відображає хронологічний і тематичний спектри досліджуваних авторами проблем, – від доби Середньовіччя і до сучасності.

Aleksandra Sulikowska-Gąska. **Spory o ikony na Rusi w XV i XVI w.** Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2007, 324 s.

Праця присвячена виникненню на Московській Русі своєїрідної теології ікони. Авторка аналізує причини постання цього специфічного явища. Представляє процеси зміни ставлення до мистецтва на Русі, у контексті зв'язків із візантійською культурою. Книжка є надзвичайно потрібною, оскільки заповнює чергову «білу пляму» на мистецько-артистичній мапі вказаних теренів, а також у багатьох місцях вказує на помилки, яких припускалися пізніші інтерпретатори Московської іконографії. Книжка може стати цінним джерелом інформації для істориків, мистецтвознавців, теологів, а також етнографів і соціологів.

Andrzej Szczepaniak (red.) **Trudne sąsiedztwo: studia z dziejów stosunków polsko-rosyjsko-ukraińskich w XVI – XX wieku.** Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007, 392 s.

Кафедра історії країн Центральної та Східної Європи історичного факультету Опольського університету представляє читачеві, зацікавленому проблематикою стосунків між поляками, росіянами та українцями протягом останніх п'яти, особливо складних і неоднозначних, століть. Книжка, багато ілюстрована іконографією, є збірником наукових праць із різних галузей гуманітаристики (мистецтво, література, преса, релігія, історія думки), які вивчаються у різних наукових осередках Польщі. У збірнику також відображений розвиток стосунків між трьома народами у царині господарства, політичних переговорів, а також воєнних союзів чи конфліктів. У книжці змальовані процеси формування національної свідомості трьох народів, пошуки спільних шляхів розвитку, а також складні, конфліктні ситуації, що виникали у регіоні протягом століть. Автори також розглядають функціонування взаємних стереотипів і причини їх виникнення.

Книжка має бути корисна для читачів, зацікавлених проблематикою спільної історії Центральної і Східної Європи.

Maciej Franz. **Idea państwa kozackiego na ziemiach ukraińskich w XVI – XVII wieku.** Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2006, 476 s.

Представлена монографія багато в чому є піонерським дослідженням. Авторська теза, що, за великим рахунком, у XVI – XVII ст.

існувала лише сама ідея (зрештою, ця ідея саме тоді й з'явилася) української держави, а не сама держава, пояснює не лише минуле, а й сучасну українську ситуацію. Хоча деякі сучасні українські історики намагаються довести, що за доби Хмельницького держава як така існувала разом з усіма необхідними атрибутами. Франц же аргументовано доводить, що до подібного стану речей на той момент було далеко.

Монографія ґрунтується на серйозних дослідженнях історичних джерел. Автор не уникає полеміки, навіть її провокує. Проте без полемік і дискусій був би неможливий подальший розвиток історичної науки.

Witold Biernacki. **Powstanie Chmielnickiego: działania wojenne na Litwie w latach 1648–1649**. Zabrze: Wydawnictwo Infortedititions, 2006, 307 s.

Праця присвячена маловідомим воєнним акціям армії Богдана Хмельницького на теренах Великого Князівства Литовського у 1648–1649 рр.. Хмельницький вважав Литву другорядним театром воєнних дій, хоча й присвятив їй багато уваги, намагаючись таким чином захистити себе з Півночі під час війни з польською короною. У 1648 р. він вислав до Литви як своїх полковників, які мали на меті підняти бунти серед місцевого населення, так і цілі козацькі формування. У 1649 р. потужна козацько-татарська армія під проводом Хмельницького і хана Іслама Гірея III вирушила на королівські землі. Менш чисельні королівські війська не змогли втриматись і сховались у Збаражі, де кілька тижнів героїчно відбивалися. На відсіч козакам поспішив король Ян Казимир, а з тилу на козаків вирушили литовські війська під проводом гетьмана Януша Радзивіла. На зустріч Радзивілові Хмельницький вислав одного зі своїх найкращих воєначальників Станіслава Михайла Кричевського. Ян Казимир 15–16 серпня 1649 р. затримав козаків і татарів під Зборовим, а два тижні перед тим козаки зазнали поразки на литовському фронті: 31 липня 1649 р. Радзивіл розбив козацьку кінноту Кричевського у битві під Лойовим.

Книжка буде цікава як професійним історикам, так і тим, хто цікавиться українською козащиною і минулим Речі Посполитої Двох Народів.

Łukasz Ossoliński. **Cudnów – Słobodyszcze 1660**. Zabrze: Wydawnictwo Inforteditions, 2006, 112 s.

Монографія присвячена військовим подіям, які мали місце на українських теренах у другій половині 1660 р. Розглянуто досі мало вивчені аспекти зіткнення польсько-татарських військ з козацькими загонами Юрка Хмельницького. Автор намагається показати перебіг подій, беручи до уваги тогочасну політичну ситуацію та її вплив на мотивацію вчинків козаків і татар, намагаючись уникнути полоноцентричного погляду.

Janusz Kaczmarczyk. **Bohdan Chmelnicki**. Wrocław: Zakład im. Ossolińskich - Wydawnictwo, 2007, 285 s.

Нова спроба висвітлити біографію українського гетьмана за посередництва польського пера виглядає цілком успішною і цікавою. Авторові вдалося лаконічно подати своє бачення постаті Хмельницького, відповідаючи на численні питання, як, напр., чому козаки були готові віддати за гетьмана життя, а православне духовенство вбачало в ньому визволителя, чому для одних представників шляхти він був уособленням зла, а для інших – караючою рукою Творця.

Henryk Sienkiewicz. **Cerkwie w krainie kościołów. Prawosławne świątynie na Mazowszu**. Warszawa: Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki: Wydawnictwo TRIO, 2006, 195 s.

Мазовія здавна відоме своїм особливим архітектурним пейзажем, сформованим закоріненою тут Католицькою церквою. Саме сакральна католицька архітектура формує образ Мазовшанської землі. Натомість книжка Генріка Сенкевича подає дещо несподіваний образ цієї землі, а саме розповідає про присутність на цій території Східної, Православної церкви. Найдавніший Православний храм тут зведений 1674 року для потреб російського посольства у Варшаві. За часів правління Станіслава Понятовського греками, які мешкали на той час у Варшаві, також було зведено кілька православних святинь.

У книжці представлено також історичний матеріал (часом стереотипний – наприклад, образи царських урядників), літературний (творчість Юліуша Словацького), наведені деякі легенди. Книжка відображає польське життя під російською владою в дещо

несподіваному ракурсі. Стане у пригоді всім тим, хто цікавиться як історією Мазовії, так і історією Православної церкви у Польщі.

Stefan Kozak. **Polacy i Ukraińcy: w kręgu myśli i kultury pogranicza. Epoka romantyzmu**. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2005, 306 s.

Книжка Стефана Козака являє собою розлогу розповідь про тісні польсько-українські літературні зв'язки першої половини XIX ст. Адам Міцкевич, Гулак-Артемівський, Микола Костомаров, Юліуш Словацький, Тарас Шевченко – це далеко не повний перелік імен, які прикрашають дослідження проф. Козака.

Книжка цікава тим, що автор представляє тогочасні літературно-мистецькі контакти крізь призму формування визвольної ідеології. Автор стверджує важливість впливу письменників на тогочасний розвиток громадської думки як серед польської, так і серед української інтелігенції, а також демонструє, наскільки тісними були контакти між чільними представниками обох народів.

Dariusz Maciak. **Próba porozumienia polsko-ukraińskiego w Galicji w latach 1888–1895**. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2006, 407 s.

Книга присвячена польсько-українським стосункам у Галичині наприкінці 19 ст. Вона написана на основі значної кількості джерел як друкованих (преса, листи, спогади), так і архівних. Автор уважно розглядає події останнього десятиліття 19 ст., такі як виникнення активно діючих українських інституцій та організацій, що мали вирішальний вплив на формування образу української нації і, відповідно, на польсько-українські стосунки в Галичині. У книзі детально описано не тільки конфліктні ситуації, а й спроби досягти компромісу (напр., угода 1890 р.). Читача цієї праці чекають огляди не лише політичної сфери життя українців, а також культурного, освітнього, наукового та економічного повсякдення українців Галичини.

Bogdan Gancarz. **My, szlachta ukraińska. Zarys życia i działalności Wacława Lipińskiego 1882–1914**. Kraków: Wydawnictwo ARCANA, 2006, 330 s.

Книжка Богдана Ганцажа присвячена непересічній особистості В'ячеслава Липинського, засновника сучасного українського

неоконсерватизму, який ще до Першої світової війни сформулював основні принципи «територіалізму», а також ненаціоналістичну формулу громадянського патріотизму. Липинський, за походженням поляк, свідомо обрав українську ідентичність, заперечивши цим етнічний принцип визначення ідентичності, характерний для народів Центральної та Східної Європи.

Книжка є піонерською, не лише для польського читача. В Україні також мало знають про непересічну постать Липинського і його погляди на шляхи розвитку громадянського суспільства в Україні. У книжці представлений багатий біографічний матеріал, який вповні відображає шляхетський дух і помисли непересічного діяча. Особливої родзинки цьому виданню надає унікальний ілюстративний матеріал, який уперше виходить друком.

Книжка є цікавою і корисною не лише тим, хто цікавиться Україною, у ній зібраний добрий матеріал, що демонструє розвиток неоконсервативної думки на теренах Центральної і Східної Європи.

Eugeniusz Koko. **Franciszek Rawita-Gawroński (1846–1930). Wobec Ukrainy i jej przeszłości. Studium archaizmu.** Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2006, 274 s.

Евгеніуш Коко – професор Інституту історії Гданського університету, керує Кафедрою Новітньої історії Польщі. Дослідник займається в основному українською проблематикою, а також польсько-українськими стосунками від кінця XIX ст. до початку Другої світової війни. Серед великої кількості статей у доробку автора є також дві монографії: “Wolni z wolnymi. PPS wobec kwestii ukraińskiej w latach 1918–1925” (Gdańsk, 1991), а також “Nadziei na zgodę, Polski ruch socjalistyczny wobec kwestii narodowościowej w Polsce (1918–1939)” (Gdańsk, 1995).

Ця книжка присвячена життю Франциска Равіти-Гавронського, призабутого письменника, публіциста й історика. Істотна частина його творчості стосувалась української проблематики. Саме Равіта-Гавронський свого часу відіграв велику роль у поширенні негативного стереотипу українця серед польського суспільства. Отже, Евгеніуш Коко поділив свою працю на три розділи. Перший – це біографія Франциска Равіти-Гавронського. Другий дає уявлення про характер, обґрунтування і методи історичних праць, а третій розділ – це власне історія України у працях Франциска Равіти-Гавронського, а саме історії Козаччини, яка була

центром його історичних зацікавлень. Головними джерелами даної монографії є спогади і листування Равіти-Гавронського. Цінним у цій праці є поданий автором перелік публікацій Франциска Равіти-Гавронського.

Stefan Kozak. **Z dziejów Ukrainy: religia, kultura, myśl społeczna: studia a szkice**. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2006, 378 s.

У книжці відомого варшавського українця зібрані нариси, які репрезентують історію української гуманітарної думки від часів середньовіччя і до XXI ст. Хоча у збірнику представлені теми, над якими Стефан Козак працював протягом наукового життя, книжка справляє приємне враження своєю цілісністю, не лише стильовою, а й методологічною. Якщо спробувати одним словом окреслити методологію книжки, то можна сказати, що це історія української ідеї. Для тих, хто хоче ближче пізнати українську культуру, книжка Стефана Козака може стати добрим путівником у часі і просторі.

Agnieszka Matusiak. **W kręgu secesji ukraińskiej: wybrane problemy poetyki twórczości pisarzy “Młodej Muzy”**. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2006, 393 s.

У дослідженні феномен «Молодої Музи» прочитується кризь призму сецесії. Авторка вважає, що індивідуалістичний, рафінований і химерний світ українського модернізму на своєму початку отримав найбільшу реалізацію у стилі сецесії. В українській культурно-мистецькій ситуації злайм XIX–XX ст. саме представникам «Молодої Музи» вдалось якнайкраще використати у своїй поезії сецесійні стилістичні надбання.

Літературно-мистецьке об'єднання «Молода Муза» функціонувало у Львові у 1906–1909 рр. Через свій декларативний модернізм «молодомузівці» надовго випали з українського літературного канону, що має раціональне пояснення, якщо врахувати складну суспільно-політичну ситуацію в Україні протягом XX ст. Творчість «Молодої Музи» стала активно досліджуватися й інтерпретуватися починаючи з другої половини 1980-х років. Проте можна сказати, що дослідження Агнешки Матушак є першою спробою цілісного аналізу творчості поетів-молодомузівців. Приваблює вже сама структура книжки. У першому розділі авторка схарактеризувала явище сецесії в європейському мистецтві кінця XIX – початку

XX століть, а також тогочасний український культурно-мистецький процес. Другий розділ присвячений музиці та літературно-музичним взаємовпливам характерним для модернізму. У третьому розділі йдеться про танець і взаємопроникнення мистецтва танцю і мистецтва слова як ознаку часу. Четвертий розділ книжки присвячений аналізу образної системи поетів-молодомузівців.

Цікаве, неординарне дослідження може стати у пригоді як літературознавцям, так і тим, хто не байдужий до літературно-мистецького процесу зламу віків.

Oleksandr Kolańczuk. **“Umarli, aby zmartwychwstała Ukraina”: miejsca pamięci Ukraińców-uczestników walk niepodległościowych w latach 1917–1921 w Polsce.** Przemyśl: Związek Ukraińców w Polsce, 2007, 134 s.

Книжка Олександра Колянчука є путівником пам'ятними для українців місцями – шляхами визвольних змагань 1917–1921 рр. у Польщі. Мета праці – показати трагічну долю українських воїнів і діячів – борців за волю України, які в 1917–1921 рр. започаткували розбудову української держави. На жаль, ця перша спроба не призвела до позитивних результатів, а більшості з тих, хто здійснив цю першу спробу, довелося все життя поневірятися по чужих землях. Книжка Колянчука дає відповідь на питання: чия це могила, де видніє прізвище, написане кирилицею. Там, де було можливо встановити адреси довоєнних українських організацій, автор подає їх у книжці.

Книжка відкриває досі маловідому сторінку польсько-української історії буремних 1917–1921 рр.

Sebastian Szajdak. **Polsko-ukraiński sojusz polityczno-wojskowy w 1920 roku.** Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 2005, 313 s.

У монографії розглядаються польсько-українські стосунки перших років незалежності Польщі. Увага приділяється польсько-українському військовому порозумінню протягом спільної війни проти більшовицької Росії, тобто тим подіям, які довгий час залишалися на маргінесі польської історіографії. Автор ґрунтовно розглядає політично-військовий контекст польсько-українського порозуміння, що завершилося підписанням Варшавського договору у квітні 1920 р., участь армії УНР у спільному поході на Київ, боротьбу українських

частин восени 1920 р. Окремо розглядаються українське питання під час мирних польсько-більшовицьких переговорів у Мінську та Ризі; українські політично-військові контакти з Російським Політичним Комітетом Бориса Савінкова і з ген. Петром Врангелем. Монографія завершується висвітленням долі українських військових і цивільних, інтернованих на території Польщі після підписання Ризького мирного договору у березні 1921 р.

Traktat pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą. Ryga 18 marca 1921. 85 lat później / oprac. Bronisław Komorowski. Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 2006, 157 s.

Автори збірника подали популярну версію ситуації, що призвела до підписання договору у Ризі в березні 1921 р. Фахівці можуть ознайомитися з бібліографією проблеми, опрацьованої польськими бібліографами, котрі спеціалізуються з історико-військової справи та бібліотечної інформації. Таким чином, збірник є корисним і для необізнаного читача, і для спеціаліста, котрий знайде тут чимало позицій з наукової літератури та джерел, без яких уже неможливе всебічне висвітлення «ризької доби» в історії України та Польщі.

Michał Klimecki. **Galicyjska Socjalistyczna Republika Rad: okupacja Małopolski (Galicii) Wschodniej przez Armię Czerwoną w 1920 roku.** Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2006, 229 s.

Галицька Соціалістична Республіка Рад була єдиною європейською радянською республікою, яка з'явилася після Першої світової війни поза західними кордонами Імперської Росії. Вона виникла внаслідок рішення російської Ради народних комісарів і Центрального комітету Російської комуністичної партії (більшовиків). У чотирьох розділах монографії автор показує діяльність комуністичних командирів і їхніх сподвижників від перших тижнів 1919 р. до осені 1920 р. Дослідник презентує механізм утворення і функціонування структур, створених комуністами за підтримки Червоної Армії. В окремому розділі йдеться також про повсякденне життя Галицької Соціалістичної Республіки Рад, окреслюється ставлення мешканців цієї території до більшовиків, Червоної Армії і змін, що несла революція. Окремо автор порушує питання опору галицьких українців присутності Польської держави

у Східній Галичині, а також зусиль, яких вони доклали для створення власних державних структур.

Robert Kuśnierz. **Ukraina w latach kolektywizacji i Wielkiego Głodu (1929–1933)**. Toruń: “Grado”, 2005, 322 s.

Перша в польській історіографії розвідка, присвячена найбільш трагічним подіям в історії Радянської України міжвоєнного періоду, є ґрунтовним і глибоким аналізом проблем, які досі шукають свого автора серед українських істориків. Монографія складається з семи розділів, де послідовно розглядається історія України від боротьби за незалежність до винищення українського населення під час Великого Голоду.

Studia polsko-ukraińskie. Przemysł: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy, 2006, t. 1.

До збірника увійшли статті присвячені різним аспектам польсько-українських взаємин, що стосуються таких тематичних груп, як культурні та політичні стосунки, матеріали історії науки на польсько-українському пограниччі, біографії, огляди і рецензії. Вагоме місце займають публікації, в яких досліджуються музичні контакти впродовж 16–20 ст., що є провідною темою видання. Крім того, зроблено також спробу глибше проаналізувати польсько-радянсько-український дипломатичний трикутник у міжвоєнний час.

Paweł Przybylski. **Rola duchowieństwa greckokatolickiego w kształtowaniu się opcji narodowych wśród Łemków w latach 1918 – 1947**. Toruń: Wydawnictwo Mado, 2006, 294 s.

Історичне дослідження, де здійснена нелегка спроба проаналізувати шляхи формування лемківської ідентичності у першій половині ХХ ст. Автор підійшов до аналізу всебічно, звернувши увагу не лише на внутрішні націєтворчі процеси на Лемківщині, а й проаналізувавши польську національну політику в краї. Хоча, зрозуміло, що першочергова увага приділена саме ролі греко-католицького духовенства, яке вплинуло на шляхи етнічного самоусвідомлення лемків. У книжці проаналізовано великий обсяг документальних свідчень, виступів преси, подій, що мали місце у регіоні. Історичний обсяг часу говорить сам за себе – від початків зародження національної самоідентифікації у 1918 р. до брутального втручання ззовні, яке мало місце у 1948 р.

Agnieszka Kolasa. **Українці в повіcie Біаła Podlaska в latach 1918–1948**. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007, 228 s.

Праця Агнешки Коляси охоплює часовий проміжок від 1918 до 1948 рр. і великою мірою заповнює лакуну браку літератури, присвяченої українському населенню у бельському повіті. Спираючись на солідну джерельну базу і зібрані враження, авторка відобразила історію українців у Білій Підлясці від моменту відродження польської державності у 1918 р. до переселень людей, здійснених у рамках акції «Вісла». Дослідниця показала бельських українців не лише через призму їхнього ставлення до місцевого польського населення, але в усій важливості ролі, яку вони відігравали у розвитку культури і господарства тієї частини Підляшшя. Аналізуючи українські злочини періоду II Світової війни і 1945–1947 рр., авторка змогла уникнути перебільшень і тенденційності в описі польсько-українських контактів.

Włodzimierz Mędrzecki. **Inteligencja polska na Wołyniu w okresie międzywojennym**. Warszawa: Wydawnictwo Neriton, Instytut Historii PAN, 2005, 331 s.

“Польська інтелігенція на Волині у міжвоєнний період” – це праця польського історика, професора Інституту історії Польської академії наук, яка вписується у напрямок історії повсякденного життя. Влодзімеж Меджецький довгий час займається питаннями життя поляків на Волині у міжвоєнний період. Перша його монографія з цього питання була видана майже двадцять років тому: “Województwo wołyńskie 1921–1939. Elementy przemian społecznych, cywilizacyjnych, politycznych” (Wrocław, 1988). Пізніше у різних збірниках публікувалося багато статей з проблеми суспільного життя поляків на Волині у міжвоєнний період, які стали основою теперішньої монографії. Автор у цій монографії реконструює процес формування середовища польської інтелігенції на Волині у 20-х роках, а також показує, яке місце, пов’язане з роботою у державних закладах, вона посідала в суспільній ієрархії. “Інтелігенцією” автор вважає не тільки звичну суспільно-професійну групу людей, а також усе середовище, яке виконувало функції “освіченої верстви”. Дослідник показує матеріальні умови побуту, умови праці, а також способи проведення інтелігенцією вільного часу. Вказується на політизацію чиновницького апарату, а також вчителів після 1926 р. У дослідженні представлені суспільні і побутові зміни в середовищі волинської інтелігенції.

Dariusz Dąbrowski. **Rzeczpospolita Polska wobec kwestii Rusi Zakarpackiej (Podkarpackiej) 1938–1939**. Toruń: ESE, 2007, 413 s.

Монографія польського дослідника вперше в історіографії розкриває політичний і військово-розвідувальний характер польської політики щодо Закарпатської України (Підкарпатської Русі). Вона вводить читача в контекст стосунків Варшава-Прага-Будапешт, вимальовує особливості вирішення питання з огляду на його розвиток у площині дії різних візій – польської, чеської, угорської; висвітлює українську рецепцію польської політики та перебіг стосунків з Третім Райхом. Відтак досліджувана проблема розкривається в категоріях не локального, а міжнародного характеру. З огляду на це праця виконує роль не тільки ґрунтовної розвідки з винесеного в назву питання, а є й ключем до розуміння історії Центральної Європи безпосередньо в переддень початку Другої світової війни.

Rafał Wnuk. **“Za pierwszego Sowietą”: polska konspiracja na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej (wrzesień 1939 – czerwiec 1941)**. Warszawa: IPN, Instytut Studiów Politycznych PAN, 2007, 461 s.

У книзі вперше ґрунтовно подано трагічну історію і долю польських незалежних організацій на східних теренах Польщі від вересня 1939 р. до німецького нападу на СРСР у червні 1941 р. На підставі багатоджерельної бази розглянуто підпільну діяльність та опір поляків радянській владі, особливо спротив методам її насадження, застосованим НКВД. Мешканці Східної Польщі постають як перші реципієнти комуністичної влади і перші жертви втраченої Польщею незалежності.

Lwowskie pod okupacją sowiecką (1939–1941) / wstęp i redakcja Tomasz Bereza, wybór i opracowanie Tomasz Bereza [et al.]. Rzeszów: IPN, KSZPNP, 2006, 389 s. (Relacje i wspomnienia, t. 9.)

До збірника вміщено 29 реляцій, які представляють широкий спектр людських доль, що опинились у лещатах радянської політики щодо польських громадян міста. Авторами спогадів є люди різних соціальних і професійних груп, мешканці міста й області, окупованих радянськими військами. У матеріалах ідеться про перебіг окупації, окремі події, винищення польських родин тощо, які мали значний вплив на свідків.

Kresowa księga sprawiedliwych 1939–1945: o Ukraińcach ratujących Polaków poddanych eksterminacji przez OUN i UPA / oprac. Roumald Niedzielko. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2007, 222 s. (seria: “Studia i materiały”, t.12.)

На підставі спогадів свідків подій, які мали місце на Волині та в Галичині протягом Другої світової війни, висвітлено польсько-український конфлікт у 500 місцевостях на терені Волинського, Поліського, Тернопільського, Львівського, Станіславського, Ржешовського, Люблінського воєводств. За твердженнями упорядників видання відповідно до вміщених у ньому свідчень, з вини ОУН-УПА там загинуло близько 20 тис. поляків. У даній збірці увагу приділено тим спогадам, що містять інформацію про українців (більш ніж 1300 осіб, часто без зазначення їхніх прізвищ), які рятували поляків, давали їм сховок, надавали харчі, провадили повз села тощо. Внаслідок цього вдалося врятувати від страти виконавцями «антипольської акції», як зазначається, інколи цілі села, приблизно понад 2,5 тисячі осіб. Наводяться також дані про українців, страчених за допомогу «ляхам», а відтак зраду українських національних ідеалів. Книга опублікована Інститутом національної пам'яті.

Jarosław Syrnyk. **Ludność ukraińska na Dolnym Śląsku (1945–1989)**. Wrocław: Oddział Instytutu Pamięci Narodowej – Komisja ścigania zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2007, 304 s.

Монографія розкриває історію української спільноти в Дольному Шльонску (Нижній Сілезії) від кінця Другої світової війни до падіння комуністичного режиму в Польщі. Автор висвітлює такі проблемні питання, як репатріація на ці землі українців зі східних земель, стосунки між поляками та українцями, організація і діяльність Українського суспільно-культурного товариства, україномовна освіта, релігійні питання тощо. До книжки ввійшли також раніше не опубліковані світлини.

Jarosław Syrnyk. **Zagadnienia ukraińskie w powiecie lubińskim (1947–1989)** (zeszyty lubińskie nr 11). Lubin-Wrocław: IPN, 2007, 88 s.

У проблемно-хронологічній площині розглянуто такі проблеми, як українське питання в Польщі по Другій світовій війні; проведення акції «Вісла» на теренах Любінського повіту; функ-

ціонування української спільноти протягом 1947–1956 рр.; демографічні зміни, культурно-освітня діяльність, релігійні питання, а також лемківська справа впродовж 1956–1982 рр. тощо. Монографію написано, спираючись на значну кількість архівних матеріалів з архівів Вроцлава, Легніци та Варшави.

Piotr Gerent. **Prawosławie na Dolnym Śląsku w latach 1945–1989**. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007, 502 s.

Дослідження зосереджене на аналізі історії Православної церкви в Нижній Сілезії після Другої світової війни. Автор приділив особливу увагу проблемі напливу православного населення з інших регіонів Польщі й особливості налагодження парохіяльного життя серед громад. Історик обмежив часові рамки праці 1989 р., коли Польща вступила у нову фазу політичного розвитку, а разом із тим змінилась і релігійна ситуація, особливо для Православної церкви у Польщі. Падіння комуністичного режиму спровокувало істотні зміни у релігійній політиці та у стосунках між державою і церквами релігійних меншин, зокрема Православною церквою.

Akcja “Wisła” 1947 / red. W. Chudzik, Z. Gajowniczek, M. Majewski, J. Tucholski i inni. Warszawa-Kijów: IPN, 2006, 832 s. (seria “Polska i Ukraina w latach trzydziestych-czterdziestych XX wieku. Nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych”, t.5)

Збірник документів містить нові матеріали, які розкривають перебіг і проведення акції «Вісла» – виселення понад 140.000 українців з Південно-Східної Польщі в 1947–1951 рр. Він є результатом плідної співпраці польських та українських істориків.

Małgorzata Ptasińska-Wójcik. **Z dziejów Biblioteki “Kultury” 1946–1966**. Warszawa: IPN, 2006, 377 s.

У книзі подана історія Літературного Інституту в Парижі в 1946–1966 рр. з висвітленням загальної ситуації як у Східному блоці, так і на Заході. Зокрема, приділена увага видавничій політиці Гедройця, його реляціям з авторами, показує авторів за «залізною завісою» тощо. До книжки включено додаток, що містить інформацію як про авторів «Бібліотеки Культури» і співробітників Літературного Інституту в 1946–1966 рр., так і про книжки, видані у серії «Бібліотека Культури» у 1953–1966 рр.

Ukraina w stosunkach międzynarodowych / red. Marek Pietraś, Tomasz Krauśniak. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007, 421 s.

Предметом аналізу статей цього збірника є міжнародна діяльність і міжнародні відносини України після отримання нею незалежності в 1991 р. Концепція збірника базується на переконанні, що зовнішня політика «виростає» насамперед з комплексу існуючих внутрішніх обставин і віддзеркалює міжнародну позицію. З метою проведення глибокого аналізу тут розмежовано двосторонні стосунки з окремими державами та багатосторонні стосунки з міжнародними організаціями. Автори статей розглядають відносини України з сусідніми державами, а також із НАТО, ЄС, Радою Європи, ОБСЄ, ГУАМом, діяльність в ООН тощо та приділяють увагу культурно-цивілізаційним, релігійним і політичним чинникам, які впливають на формування зовнішньої політики Києва.

Wiesław Romanowski. **Ukraina. Przystanek wolności**. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2007, 194 s.

Надзвичайно особиста оповідь про Україну. У книжці йдеться про авторські враження і спостереження, які він збирав, подорожуючи Україною від часу отримання нею незалежності – від 1991 р. – і до Помаранчевої революції – 2004 р.. Книжка не є історичним дослідженням, а лише збіркою мінливих вражень про життя українців, які автор збирав, подорожуючи країною. На перший погляд, головними героями оповіді могли би бути перші особи держави тих років: Л. Кучма, В. Ющенко, Ю. Тимошенко. Проте, заглиблюючись у текст, починаєш усвідомлювати, що головними у цій мандрівці є пересічні українці, котрі залишилися «сиротами» після епохи Брежнєва, громадяни держави «шантажу», «олігархії», над котрими продовжує носитися «дух Чорнобиля» і які досі не можуть розібратися зі «справою Гонгадзе», країни, досі поділеної на Схід і Захід, що постійно борюється з газовими проблемами. Автор додає анекдот, який кружляв київськими вулицями після перемоги В. Ющенка у Помаранчевій революції: «ВІТАЮ КРАПКА, ГАЗ КРАПКА, НАФТА КРАПКА». Книжка динамічна, сповнена жвавого, персоніфікованого матеріалу.

Веслав Романовський (1952 р.н.) – репортер, соціолог, закінчив Варшавський університет. У 1998–2003 роках працював теле-

візійним журналістом в Україні. Автор низки неординарних документальних фільмів про Україну.

Włodzimierz Mokry. **Duchowe źródła pomarańczowej rewolucji na Ukrainie w 2004 roku.** Biblioteka Fundacji św. Włodzimierza, tom XI, Kraków 2006, 200 s.

Книжка складається з двох частин. У першій частині автор розглядає духовні джерела помаранчевої революції – історичні чинники, які підготували помаранчеву революцію в Україні, саме у тій формі, як це відбулося 2004 року. У цій частині книжки знаходимо такі підрозділи як, «Плоди традиції», «Живучість державотворчої ідеї Т. Шевченка», «До християнської ідеї української культури» тощо. Слід зазначити, що автор, Володимир Мокрий, неодноразово писав на ці теми, можна сказати, що роздуми й опрацювання джерел української духовності і державності є справою творчості відомого українського діяча у Кракові.

Друга частина книжки «Участь у подіях помаранчевої революції» присвячена безпосередньо 2004 року і особистому досвіду автора, який був у складі міжнародних спостерігачів на виборах в Україні. Ця частина книжки містить цікавий, з перспективи майбутнього, документальний матеріал. Наприклад, «Лист до президента України Леоніда Кучми, Голови Верховної Ради Володимира Литвина, депутатів, представників виконавчої і смоурядової влади»; «Коментар до пропозиції Президента України Леоніда Кучми від 29.11.2004 р.»; «Лист до Святійшого Отця Івана Павла II від 1 грудня 2004 року».

За всього еkleктизму книжки Володимира Мокрого, вона вартісна, оскільки є документом часу і може стати цікавим джерелом для майбутніх інтерпретаторів історичних подій 2004 року.

Stanisław Stępień. **Pomarańczowa rewolucja. Kalendarium i dokumenty wyborów prezydenckich na Ukrainie w 2004 roku.** Przemysł: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy, 2006, 379 s.

Нова праця польського автора розглядає події помаранчевої революції за загально прийнятою схемою – від дискусій про перетворення українців на націю до загальних міркувань про перспективи нового шляху України. Читач знайде у роботі хронологію подій, а також документи (від 23 червня 2004 р. – до

23 січня 2005 р.) і додатки, в яких міститься інформація про результати голосування, спостерегачів, біографії українських політиків, інформацію про Народний Союз «Наша Україна» тощо.

Dymitr Popow, Illa Milstein. **Pomarańczowa księżniczka. Zagadka Julii Tymoszenko**. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2007, 282 s.

Історія сучасної української Попелюшки. Найбільш «розкручений» український бренд. Залізна леді з України, яка входить до клубу найвидатніших VIP-жінок сучасності, таких як Маргарет Тетчер, Ангела Меркель, Кондоліза Райс. Історія життя Юлії Тимошенко, але не лише це. Політичні ігри українсько-російських стосунків. Життя українського бомонду. Все це представлено у книжці журналістів Дмитра Попова та Іллі Мільштайна. Книжка вийшла друком у Росії, Німеччині та Литві. Фрагменти були надруковані у багатьох європейських часописах, зокрема й у впливовому німецькому «Bild», до друку підготовлений також і французький переклад розповіді про Юлію Тимошенко.

Serhij Żadan. **Anarchy in the UKR** / przekład Michał Petryk. Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2007, 209 s.

Видавництво «Чарне» продовжує тішити читачів своєю серією книжок «Інша Європа, інша література». Цього разу на розсуд читачів було представлено книжку Сергія Жадана «Anarchy in the UKR». Своєрідна подорож степами України переростає у подорож ліричного героя у власне дитинство і минуле своєї країни. Авторський стиль причаровує відвертістю і ліричністю. Перед польським читачем постає малознана Україна.

Sofija Andruchowycz. **Kobiety ich mężczyzn** / przekład Michał Petryk. Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2007, 160 s.

Книжка молодої української письменниці вийшла у видавничій серії «Європейки», що вже саме по собі знакове. Це збірка оповідань, кожне з яких творить особливий внутрішній світ конкретної людини. Таємничі мандрівниці, порно-актриси, бабусі – працівниці клозету, закоханий п'яниця, студентки, вбивці. Перед читачем розгортається панорама людських доль. Якби Софія Андрухович була художницею, то малювала би карикатури, в'їдливі, але правдиві.

Переклад книжки Софії Андрухович додає штрих до групового портрету сучасної української літератури, представленої в Польщі.

Pogranicze: Polska-Ukraina. Rocznik naukowy. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1/2006.

Міждисциплінарний науковий щорічник є результатом наукової роботи головним чином польських та українських гуманітаріїв двох університетів – Університету Марії Кюрі-Склодовської (Люблін) і Державного педагогічного університету ім. І. Франка (Дрогобич), а також інших науковців, які зосереджують свою увагу на дослідженні проблем пограниччя.